

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 31.08.2024

Kabul Tarihi: 16.10.2024

Yayın Tarihi: 20.12.2024

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2024, 4(2): 323-338

Research Article

Received Date: 31.08.2024

Accepted Date: 16.10.2024

Published Date: 20.12.2024

DOI Number: 10.59902/yazit.1541331

GELENEKLERİN EGEMEN OLDUĞU BİR TOPLUMDA KADIN OLMAK: KEMAL BİLBAŞAR'IN BAŞKA OLUR AĞALARIN DÜĞÜNÜ ROMANINDA KADIN, EVLİLİK, NAMUS

Being a Woman in a Society Dominated by Tradition: Women, Marriage, and
Chastity in Kemal Bilbaşar's Novel *The Wedding of the Aghas is Different*

Mehmet Ufuk DEMİR*

"Ünzile kaç koyun ediyor?"*

ÖZ

Bu alışmada Kemal Bilbaşar'ın *Başka Olur Ağaların Dúđünü* adlı romanı kadın, evlilik ve namus kavramları bağlamında eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Belirtilen kavramların; romana ne şekilde yansıdığının belirlenmesi ile cinsiyet merkeze konularak kùltüre ve toplumsal yapıya ilişkin bir incelemenin yapılıp yapılamayacağının anlaşılması amaçlanmış ve sosyolojik kaynaklardan aktarılan bilgilerden de yararlanılarak kurmaca metin, romandan yapılan alıntılarının da yorumlanmasıyla, eleştirel bir bakış açısıyla okunmuştur. Edebiyat metninin tarihsel ve toplumsal olgulardan ayrı dúřünülemeyeceđi görüşü; ideolojik, tarihsel, toplumsal ve kùltürel koşullarla doğrudan ilişkili olan cinsiyetle ilgili kavramların romandaki izleri öne çıkarılarak ele alınmıştır. Kemal Bilbaşar'ın *Başka Olur Ağaların Dúđünü* adlı romanına; kırsalda kadına bakışın, kırsalda gerçekleştirilen evliliklerde eşler arası denklik konusunun, ataerkil anlayışın, hegemonik erkeklik kavramının, namus kavramına bakıştaki ikiyüzlü tutumun ve ataerkil yapılarda kızların evlenmesinde erkeklerin söz sahibi olduğunun yansıdığı tespit edilmiştir. Çalışma, sanat eserinin dış gerçeklikten ve toplumsal koşullardan ayrı dúřünülemeyeceđini, toplumsal yapının edebiyat metnine yansıdığının vurgularken kırsaldaki kadınların durumunu da hatırlatır.

Anahtar Sözcükler: Kemal Bilbaşar, *Başka Olur Ağaların Dúđünü*, kadın, evlilik, namus

ABSTRACT

This study examines *The Wedding of the Aghas is Different* by Kemal Bilbaşar from a critical perspective in the context of the concepts of marriage and chastity. These concepts aim to determine how gender is reflected in the novel and to understand whether an analysis of culture and social structure can be made by placing gender at the center. The fictional text was analyzed critically by interpreting quotations from the novel and incorporating information from sociological sources. The idea that the literary text cannot be separated from historical and social phenomena is addressed by emphasizing the traces of gender-related concepts in the novel, which are directly related to ideological, historical, social, and cultural conditions. It has been determined that Kemal Bilbaşar's novel *The Wedding of the Aghas is Different* reflects the perception of women in rural areas, the issue of equality between

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye. E-posta: mufuk@marun.edu.tr ORCID: 0000-0001-8220-9219.

* Bu ifade, Aysel Gürel ve Onno Tunç'un bestelediği ve Sezen Aksu'nun 1986 tarihli "Git" albümünde yer alan "Ünzile" adlı şarkıda gemektedir.

spouses in marriages in villages, patriarchal values, the concept of hegemonic masculinity, the hypocrisy surrounding the notion of chastity and the fact that men control the marriages of girls in patriarchal structures. The study emphasizes that a work of art cannot be separated from external reality and social conditions, that social structure is reflected in the literary text, and that it highlights the situation of rural women.

Keywords: Kemal Bilbaşar, *The Wedding of the Aghas is Different*, women, marriage, chastity

Giriş

Edebiyatın toplumsallığından bahsedildiğinde kurmaca metinlerin okuru eğitmesi veya bu metinlerden hareketle eserlere yansıyan dnemlere ilişkin toplumsal, kltrel ya da tarih çıkarımlarda bulunulması akla gelir. Birincisi için edebiyatı bir mektep gibi gören, edeb eserlerin halkı eğitmede daha işlevsel olduğunu düşünen Ahmet Mithat Efendi ve Namık Kemal gibi Tanzimat yazarlarının romanları örnek oluştururken ikincisine XV. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirildiği tahmin edilen *Dede Korkut Kitabı* belirgin bir örnektir. Ancak içinde bulunulan bilgi çağında, bilgi edinimi ve eğitim için kurmaca metinlerden çok daha işlevsel araçlar vardır ve bilimsel veri kaynakları odağında yürütülen çalışmalar göz önünde bulunduurulduğunda edebiyat metinlerine yansıyan kültürel ögelerin tespitine yönelik akademik çalışmaların gerekli olup olmadığı da düşündürücüdür.

XX. yüzyılda etkinliğini gösteren Yeni Eleştiri'ye göre de edebiyat metinlerinin toplumsal yönüyle iktisat, tarih, felsefe, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi disiplinler ilgilenmelidir ve sanat eserleri çözümlenirken metin odaklı bir yaklaşım tercih edilmelidir, içerikteki toplumsallık ve yazar göz ardı edilerek tüm odağın metne verilmesi gerekmektedir. Rus Biimcileri de felsefe, ruhbilim ve toplumbilimsel aırlarla edebiyat metinlerine yaklaşımı yanlış görerek öncelikle yazınsallığın tanımlanması gerektiğini öne sürüp yazınsal olanda günlük dilden sapmaların görülmesi gerektiğini iddia ederek edebiyat metninin biçimsel nitelikleri üzerinde dururlar. (Yücel, 2017: 75-82) Yapısalcılar ise Saussure'n dile eşzamanlı olarak yaklaşımını benimseyip edebiyat metnine de eşzamanlı yaklaşarak kurmaca metnin dışındaki gerçek dünya ile eser arasında hiçbir bağ kurmazlar. Yapısalcıların bu yaklaşımı, Parla'nın da belirttiği üzere, "edebiyata en sıkıcı okumaları hediye et[miştir]." (2011: 17)

Edebiyat metinleri incelenirken -Yeni Eleştiri'nin ve Rus Biimcilerinin ne sürdükleri gibi- olay ve yazılma zamanının tarih gerçekliğinden; toplumsal, ideolojik ve kültürel ögelerden ve yazarından ayrı olduğu varsayılarak yapılacak değerlendirmelerin yerinde olmayacağı, "kültürel olarak belirlenen" erkek veya kadın cinsiyetinin kurmaca metindeki yansımaları bağlamında yapılan incelemeler ve bu inceleme geleneği ile kanıtlanmıştır. (Parla, 2011: 19-20) Parla'nın "Cinsiyet rollerinin toplum yaşamının her alanında olduğu gibi yaratıcılıkta da çok önemli bir rol oynadığı, hayal gücünün bilinaltlarından bağımsız olamayacağı, bilinçaltının ise toplumsal olarak kısıtlanmış ve belirlenmiş yapıardan bağımsız

olamayacağı savunuldu.” (2011: 20) sözleriyle ifade ettiği gibi kültürel olarak belirlenen cinsiyet kavramı bağlamında yapılan incelemeler, bu kavramın toplumsal olan diğer ögelerle de ilişkili olduğunu hatırlattığı gibi edebiyat eleştirisinin ve tarihinin disiplinler arası yönünü, her yeni çalışmada, bir kez daha ortaya çıkarır.

Başka Olur Ağaların Düğünü'nün de bu bakış açısıyla okunması mümkündür. Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy* adlı çalışmasında evlilik ve problemlerinin köy romanlarında fazla ilgi gören bir konu olmadığını ve 1960-1980 döneminde konuya ilgide artışın gerçekleştiğini belirtir. (Kaplan, 1997: 509) Ancak evlilik ve problemleri, 1957 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde *Yanlış Zıfaf* adıyla tefrika edilen (Bağcı, 2008: 252) ve 1972'de *Başka Olur Ağaların Düğünü* adıyla kitaplaştırılan romanın ana konusudur. Romanda olayların geçtiği mekân bir Ege kasabasıyken olay zamanı Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu yıllardır. Roman kişilerinden, savaş yıllarında vergi memurlarıyla ortaklaşarak karaborsacılarla ilişkisi aracılığıyla da servetini büyüten, beş bin dönümlük arazinin sahibi; Osman Ağa, kasabanın en zenginlerindedir. Anlatıcının güzelliği ile öne çıktığını belirttiği Osman Ağa'nın kızı Menekşe ise henüz on beş yaşındadır.

Kasaba halkından Fatma Bacı'nın oğlu Murat ise tıp fakùltesindeki eğitimini tamamladıktan sonra memleketine dönerek mesleğini kasabada icra etmeye karar vermiştir. Eğitimi nedeniyle yıllardır kasabadan uzakta olan Murat'ın geri döneceği haberi köylüleri arasında hızla yayılır. Bu haberi duyanlardan biri de kasabanın bir diğer ağası, Osman Ağa ile arasında sürekli çekişme olan, Osman Ağa'nın Halk Partili olmasına karşı Demokrat Partili olan ve köylünün İnönü nefretinin de etkisiyle sürekli muhtarlık seçimlerini kazanan Hüseyin Ağa'dır. Hüseyin Ağa; Osman Ağa'nın kızı Menekşe'nin, babasının beş bin dönümlük arazisinin tek mirasçısı olduğundan, oğlu Tahir ile evlenmesini istemektedir. Bu nedenle Tahir'e rakip olacağını düşünerek Murat'ın kasabaya geleceği haberinden hoşnut olmaz. Hüseyin Ağa, Osman Ağa, Menekşe, Murat ve diğer roman kişilerinin yaşadıkları sosyal çevrede, Ege kasabasında, kadına bakış *Başka Olur Ağaların Düğünü*'ne yansıdığı için romanın belirtilen bakış açısıyla okunmasının mümkün olduğu bu noktada bir kez daha belirtilebilir.

Bireysel seçimlerin sonucu olarak evliliğin gerçekleşmediği romanda Hüseyin Ağa, kâhyası ve “Arabacı Sülüman” ile birlikte Menekşe'nin Murat yerine Tahir ile evlenmesi için türlü planlar kurar. Hüseyin Ağa ve Osman Ağa'nın traktörleri¹

¹ Romanda traktörün öne çıkarılması ve olay örgüsünde önemli bir yer edişi, kurmaca metinde yer alan Demokrat Parti vurgusuyla birlikte düşünülüğünde oldukça anlamlı hâle gelir. Tarımda makineleşme yolunda yapılan en büyük girişim II. Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan Marshall Planı'nın etkisiyle gerçekleşmiştir. 1949'da 4000 olan traktör sayısı 1953 yılına geldiğinde 35 bini aşar. Makineleşme ile birlikte kullanılan tohum miktarı azaldığı gibi çiftçiler ekim işlemini toprağın en uygun olduğu zamanda yapma imkânı bulmuşlardır ve ekim yapılan tarım arazisi miktarı ile hububat başta olmak üzere üretimde de büyük bir artış görülmüştür. Ziraî makineleşmenin sonuçlarından biri de köyden kente göçtür. Tarımda makinelerin kullanılmasıyla birlikte insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ve işsiz kalan nüfus kente göç etmiştir. Köyden kente göçen nüfus ise sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücünü

kullanılarak yapılacak müsabakanın galibi eğer Tahir olursa Menekşe'nin Tahir ile evlenmesi kararlaştırılır. Osman Ağa'nın traktörünü sürmesi için getirttiği makinistin rüşvet alarak kasabada kaçması üzerine traktörü Murat kullanır ancak "Arabacı Sülüman"ın hileye başvurması nedeniyle traktör yarışını Tahir kazanır ve Menekşe, istememesine rağmen Tahir ile evlendirilir. Nikah töreni kasabada yapıldıktan sonra düğün için arabalarla şehirde tutulan otele gidilir. Traktör yarışını kaybettikten sonra köyden ayrılan Murat da düğünün yapıldığı otelde kalmaktadır. Murat ve Tahir'in ilkokul arkadaşı Bekir, bu otelde garsondur. Tahir'in gelinin elini sıkıdığı için kendisini azarlamasına sinirlenen Bekir, Menekşe'nin kaldığı odayı kaybetmemek için astığı havluyu Murat'ın odasına asar ve Menekşe yanlış odaya girerek geceyi Murat ile geçirir. Menekşe, durumu sabah fark eder ve Murat ile ilişki yaşamamalarına rağmen Murat'ın kendisini kaçırdığını iddia eder; bunun üzerine Tahir, Menekşe ile evli kalmak istemediğini söyler. Murat da Hüseyin Ağa'nın bütün düğün masraflarını üstlenir ve Menekşe ile evlenebileceğini belirtir. Kasabada, Menekşe ve Murat'ın düğünü yapılır.

Girişte de belirtildiği üzere İstanbul'da uzun yıllar kalmış, köye yabancı olmasa da köye geldiği ilk zamanlar dışarıdan biri kabul edilebilecek Murat'ın köye geleceği haberi kasabada hızla yayılmıştır. Menekşe de bu haberi köy kızlarının renkli başörtü takarak topladıkları ve "kendilerini köyün delikanlılarına beğendirmeye çalıştıkları" yerde, köy çeşmesinde², öğrenmiştir. Murat'ın kasabaya geleceğini öğrenen Menekşe "Güllü'nün peştemalına sıkı sıkı bürün[erek]" (Bilbaşar, 2003: 24) Kayadibi'ne doğru yola çıkar. Kırsaldaki kadınların kendileri için güvenli bir alan olarak kabul edilen köyden dışarıya yalnız başlarına çıkmaları, kırsalın sosyolojik yapısı ve sınırları düşünüldüğünde, çok da mümkün değildir. Eğer kadınlar, güvenli alanın dışına çıkacak olurlarsa kendilerini dışarıya karşı korumak ve ayıplanmaktan korkarak tanınmamak için sıkıca örtünürler.

---

karşılmıştır. Akaryakıt veya yakıt için şehre giden köylülerin, şehirle olan ilişkisi de hızla artmıştır. *Başka Olur Ağaların Düğünü*'nde de traktör sahibi olan Osman Ağa'nın şehre gidip geldiği geçer ama bu ilişkinin nedeninin ağanın "firavun" adlı traktöründen kaynaklanıp kaynaklanmadığı bilinmemektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Özer, 2014: 61-80) Yaşar Kemal'in *Çukurova'da Traktör Oburluğu* başlıklı kurmaca olmayan bir metni olduğu gibi konunun Türk edebiyatında başka yazarlar tarafından da işlendiği bilinmektedir. Söz gelimi Aziz Nesin'in, "Medeniyetin Yedek Parçası" hikâyesinde; Hamit Ağa ailesinin baskılarıyla bankadan kredi çekerek bir traktör satın alır. Öküzlerini ve tarlasını satmasına rağmen traktörün masraflarını karşılayamaz ve traktörün bazı yedek parçalarını bulmakta zorlanır. Nihayetinde traktörünü balyozla parçalar. Traktörün köye girişinin işlendiği bir diğer roman da Talip Apaydın'ın *Sarı Traktör*'üdür. Ramazan Kaplan, *Türk Romanında Köy* adlı çalışmasında bu yönüyle *Sarı Traktör*'ü inceler. *Kör Duman* ve *Yağmur Duası* romanlarını da çalışmasının "Traktörün Köye Girişi" başlıklı bölümünde anar. bkz. (Kaplan, 1997: 228-232)

² Köy çeşmesi, kırsalda kadınların iş ve söz ağı kurdukları mekânların en önemlilerindedir. "Kadınların rahatça hareket ettikleri ve bir anlamda 'içerisi' olarak algılanan bir mekândır." Kadınlar, başındaki örtüsünü, ayağındaki şalvarını değiştirmeye ve başka bir kadının eşliğine gereksinim duymadan aynı sokak veya aynı çeşme etrafındaki evlere girip çıkarak kendileri için güvenli sayılan bir alanda, sınırlar içerisinde, sosyalleşebilirler. (Sirman, 1993: 267-268)

Kadının kırsaldaki konumu ve evlilik âdetlerine ilişkin sosyolojik bir araştırma yürütmek amacıyla Ankara yakınlarındaki bir köye yerleşen Carol Delaney, bir gün birkaç küçük çocuk ve on bir yaşında bir oğlanla beraber köy dışına çıktıklarında çocukların ailelerinin bir yabancı ile karşılaşabilme ve zarar görme ihtimalleri oldukları için durumu hoş karşılamadıklarını ve kendisine kızdıklarını *Tohum ve Toprak* adlı çalışmasında anlatır.³ Delaney'in aktardıklarına göre kırsalda yaşayan kadınlar elma veya odun toplamak için belirlenmiş sınırların dışına çıkabilirler ama bunun da önceden topluluk tarafından kararlaştırılması gerekmektedir. (2014: 108) Menekşe de köyün dışına çıktığının öğrenilmesinden korktuğu için arkasına bakarak koşar ve Murat motoruyla bulunduğu yere yaklaşınca kendini dereye atıp boğulma numarası yapar. Menekşe'nin karşı cinsten biri ile herhangi bir makul neden olmadan tanışabilmesi, iletişimini ilerleterek flörtleşmesi kırsalın sosyolojik yapısında çok da mümkün değildir. Menekşe ihtiyacı olan bahaneyi bulmuş, boğulma numarası yaparak Murat'ın kendisini kurtarmasını sağlamış ve Murat'ın yıllar sonra döndüğü memleketinde, yeniden tanıştığı, ilk kız Menekşe olmuştur. Kırsalın mahremiyet ölçülerine rağmen, yerli halkın bakışları arasında, ıslandığı için dere kenarında Murat'ın bavulundaki elbiselerini giyen Menekşe; motor üzerinde Murat'a sarılarak babasının kapısının önüne kadar gelir. Kasabada yaşayan bir kadın, kalabalığın içindeyken "Namusunu pişkeş çekmediği nerden belli, in yok, cin yok dere boyunda..." (Bilbaşar, 2003: 35) sözleriyle bir anlamda kırsaldaki anlayışı yansıtır. Hüseyin Ağa da Murat evine geldiğinde "Ne aramış dere boyunda Menevşe? Öyle تنها yerlerde dolaşmak, suya girmek, kız kısmına yakışır mı?" (Bilbaşar, 2003: 48) diye sorarak kadınların yalnız başlarına köyün dışına çıkmalarının yakışsız olduğunu düşündüğünü ifade eder. Menekşe'nin annesi Zeynep Teyze, bu duruma sert bir tepki vermemiş, aksine Murat'a Menekşe'yi kurtardığı için minnet duyduğunu ifade etmiştir. Zeynep Teyze'nin tepkisi görünüşte kızını kurtaran Murat'tan ziyade kızı Menekşe'ye olmuştur. Anlatıcı, Zeynep Teyze'nin; Menekşe ile Murat'ın tensel bir yakınlık kurup kurmadıklarından şüphe duyduğunu da aktarır. Ancak Zeynep Teyze, böyle bir durumun yaşanmış olmasından da rahatsızlık duymaz. Murat'ın toplum nezdinde prestijli kabul edilen bir mesleğe sahip olması, kırsaldaki diğer erkeklerden aldığı eğitimle ayrılıyor oluşu

³ Carol Delaney, *Tohum ve Toprak*'ta yer alan anısı şöyledir: "Bazı alanlar sınırların dışındadır; bunu birkaç küçük çocuk ve onbir yaşında iki oğlanla birlikte köy dışına çıktığımızda keşfettim. Kaymak için kullandıkları, bazen fosiller ve heykelcikler buldukları dik, kumlu bir tepeye gitmeye niyetlenmiştik. Ama vardıktan sonra bir çeşme görüp yüzümüzü yıkamak için oraya gittik. Uzaktaki elmalarıyla ünlü bahçeyi seçebiliyorduk. Oraya gitmeye can atıyordum, iki oğlan da yabancılara saldırmak üzere eğitilmiş çoban köpekleriyle karşılaşırsak ne yapmamız gerektiğini bildiklerini söylediler. Çoban köpeklerinin saldırısına henüz uğramamış olduğum için, onlara inandım. Böylece yola çıktık. Elmalar gerçekten harikaydı, yanı başımızda çocukların oynayabileceği küçük bir akarsu vardı. Öğleden sonra 3.30 gibi, koyunlar otlaktan dönmeye başladığında biraz endişelenmeye başladım ve geri döndük. Çocukların ana babaları bana çok kızdı; sadece köpekler yüzünden değil, daha çok, beni "korunmasız" bulabilecek bir "yabancı" ile karşılaşabileceğimiz için. Yaban alana çıktığımız için, özellikle de ben, uygun sınırları ihlal etmiştik, böylece kendimizi tehlikelere açık kılmiştık." (Delaney, 2014: 107)

onun için önemli bir değerdir ve aslında Murat, Zeynep Teyze için ideal bir damat adaydır.

Kadınlar köy meydanı, köy çeşmesi ve hısım akrabasının evi gibi belirli mekânlarda gezebilirler. Ve bu mekânların sınırları da toplumsal olarak önceden çizilmiştir. Eğer bir kadın yalnız başına toplumsal olarak önceden belirlenmiş sınırların dışına, köyün sınırlarının dışına, çıkarsa katettiğı mesafe niceliksel olarak az olsa bile anlamsal olarak oldukça fazladır. (Sirman, 1993: 268) Romana yansıyan namus kavramı da büyük ölçüde tek taraflı ve kadın için geçerli olduğundan erkeğin benzer bir fiili işlemesi durumunda söylenti ve dedikodular söz konusu olmazken kadınların davranışları halk arasında konuşulur. Menekşe'nin de yalnız başına dere kenarına gitmesi, yapılan alıntılardan da anlaşılacağı üzere, güvenli görülmemesinin yanı sıra söylentilere de neden olmuştur. Erkekler kendi sınırlarını kendileri çizebilirken veya kendilerine hâkim olabilirken kadınlar için aynı durum söz konusu değildir. (Delaney, 2014: 106) Kırsaldaki anlayışa göre kadınların hareketleri denetlenmeli ve sınırlandırılmalıdır.

Romanda Menekşe'nin traktör yarışını öğrendikten sonra Murat'la görüşmek için "ortalık kararınca" (Bilbaşar, 2003: 94) evden uzaklaşması da güvenli kabul edilen sınırların dışına çıktığı bir diğer bölümdür. Hava kararınca Menekşe ile Güllü başlarını sıkıca bağlayıp peştemallerini örtterek Muratların evlerinin yakınındaki tepede bulunan yataının türbesine doğru ilerlerler. Uzun yıllar eğitimi için köyden uzakta, İstanbul'da, yaşamış Murat da Menekşe'nin bu davranışını büyük bir cesaret olarak niteler. Çünkü Menekşe, bu sefer köyün sınırlarının dışına gece karanlığında çıkmıştır. Toplumsal olarak önceden belirlenmiş alanların dışı kırsaldaki kadınlar için güvenli kabul edilmezken gece karanlığı bu güvenlik sorununu daha da arttırmaktadır ve Menekşe'nin bir "yabancı" ile karşılaşması gündüze nazaran daha tehlikelidir.

Kadınların köyün sınırlarının dışına çıkmalarının uygunsuz görüldüğüne yarıda aktarılan iki olay belirgin örnektir. Romanda öne çıkan konulardan biri de roman kişilerinin evliliğe çıkar odaklı yaklaşımlarıdır. Hüseyin Ağa, oğlu Tahir ile Osman Ağa'nın kızı Menekşe'nin evlenmesi için türlü planlar kurar. Murat'ın kızı Hüsniye ile evlenirse Menekşe'nin de oğlu Tahir'e kalacağını düşünerek "Delikanlı da çöpsüz üzüm hani... Toyluğundan da faydalanırız, mesarifsiz süreriz kızı... Hüseyin Ağa'ya damat olmak nesine yetmez... Şinci bize düşen, kızı sık sık hasta edip Murat'ı eve çağırarak..." (Bilbaşar, 2003: 17) sözlerini kâhyaya söyler. Hüseyin Ağa'nın bu sözlerinden hareketle onun ve romanın geneline bakıldığında kasabanın diğer sakinlerinin, evliliği çıkar odaklı bir anlaşma olarak gördükleri; romantik aşka dayalı bireysel bir seçim olarak algılamadıkları söylenebilir. Hüseyin Ağa için evlilik konusunda kızı Hüsniye'nin düşüncelerinin de bir önemi yoktur. O Hüsniye yerine kızının evlenmesi gereken kişiyi belirlemiştir. Hüsniye ise "Nalbandın oğlu" ile sevgilidir ve yaşının ilerlediğini düşünmesine rağmen başkası ile evlenmesinin mümkün olmadığını düşünür. Birçok antropolojik yaklaşıma göre

insanların meşru yoldan üremeleri, soylarını devam ettirmeleri için evlenmeleri gereklidir ve tek başına yaşam kırsalda uygun karşılanmaz. (Delaney, 2014: 125) Ancak Hüseyin Ağa hem oğlunun hem de kızının kiminle evlenmesi gerektiğine tek başına karar vermek ister ve bu isteğinin temeli de maddi çıkarlarıdır.

Menekşe, Murat ile yakınlaşmaya çalışırken Hüseyin Ağa da ne yapıp edip oğlu Tahir'in Menekşe ile evliliklerinin gerçekleşmesinin yolunu aramaktadır. Bunun için kâhyasına Osman Ağa'nın adamı "Arabacı Sülüman" ile de iş birliği yapması gerektiğini tembihler. Ayrıca evliliğin önemini muhtarlık seçimleriyle kıyasladığını da okur anlatıcı aracılığıyla öğrenir:

Menekşe işi muhtarlığa benzemezdi. Muhtarlığı kaçırmak, en çoğu dört yıl köyün gelirini rakibine bırakmaktı. Olsa olsa partisinden biraz da azar işitirdi, şehre vardığında az itibar görürdü, o kadar... Bu da çok sürmezdi, seçim zamanı gelmeden çok önce, çeşitli parti ileri gelenlerinin kapısını aşındırmaya başlarlar, bir sıkıntısı olup olmadığını sorarlar, muhtarlık zamanından fazla saygı gösterirlerdi. O zaman kayıplarını çıkarmak zor olmazdı. Ama Menekşe'yi başkasına kaptırdılar mı, beş bin dönümlük arazi temelli çıkardı ellerinden... Murat, Osman Ağa'nın damadı oldu mu, yalnız bin dönüm arazi değil, muhtarlık da temelli giderdi. (Bilbaşar, 2003: 30)

Aslında kırsalda muhtarlık maddiyattan daha çok simgesel açıdan önem taşımaktadır. Köyde zengin veya fakir hemen hemen her ailenin ekip biçeceği tarlası veya bahçesi bulunur. Tarımla uğraşan toplulukların kendi işlerini sağlamalarının da kapitalistleşen topluluklara nazaran daha kolay olması beklenendir. Muhtarlar devlet tarafından ödenen düşük bir maaş alsalar da köyün erkeklerinin seçimiyle iş başına gelmelerinin simgesel bir değeri vardır ve bu nedenle köylerin resmî liderleri aslında muhtarlardır. (Delaney, 2014: 132) Hüseyin Ağa oğlu Tahir'in Menekşe ile evlenmesini bu denli önemli olan muhtarlıktan daha çok öncelikle görmektedir. Ancak bu öncelenin nedeni de daha önce de belirtildiği üzere tamamıyla maddi temellidir.

Çoğu alanda karar verici konumunda olan yetişkin erkekler evlilik söz konusu olduğunda da henüz erişkin bile olmayan kızlar yerine karar verirler. Hatta çoğu uygulama geleneğe bağlanarak meşru bir temele oturtulmaya çalışılır. Gelenek, Anadolu kırsalının en ücra noktasına dek yayılarak toplumsal yapının ve uygulamaların şekillenmesini sağlar. Ataerkil düzende ataların yaptığı uygulama, âdet ve ritüeller de çoğu zaman sorgulanmadan devam ettirilir. Kapitalizmin toplumsal değişmeyi gerçekleştirmek için giriştiği tüm teşebbüsler de klasik ataerkil pratikler karşısında başarısız olmuştur ve âdetler ile geleneğe dayalı tüm uygulamalar, tarihselliğini ve direncini başarıyla korumuştur. (Civelek, 2013: 93-94) Evlilik söz konusu olduğunda da aile büyükleri karar verici olmanın yanı sıra pazarlığa dahi girişirler. Osman Ağa da kızının Hüseyin Ağa'nın oğlu ile olası evliliğinde kızına yapılacak düğünün ihtişamının önemli olduğunu vurgular: "Herif pinti kardaşım

... ile güne rezil eder insanı ... Sùlalemize yaraşır bir düğün bilem yaptırmaz ... Oysa ben kızıma şöhretli düğün yapılmasını isterim." (Bilbaşar, 2003: 71) Kızı Menekşe'nin, Tahir ile evlenmek istemediğini bilmesine rağmen⁴ Osman Ağa için önemli olan şehirde yapılacak ve köylülerin övgüyle bahsedeceği bir düğünün düzenlenecek olmasıdır.

Belirtildiği üzere evlilikte kimin birbiri ile denk olduğu da ataerkil düzen ve geleneğin getirişıyla belirlenmiştir. Bağcı'nın da ifade ettiği gibi roman kişilerinin evliliğe yaklaşımında aşk duygusundan ziyade ekonomik düzey ve sosyal statü denkliği etkilidir. (2008: 261) Endogaminin tercih edilmesinde ise miras paylaşımından gelinin aile ile daha iyi geçineceği düşüncesine kadar birçok nedenin etkili olduğu söylenebilir. Osman Ağa ile Hüseyin Ağa akraba olmasalar da aynı kasabada yaşarlar, aynı sosyal gruba dahildirler. Bu nedenle, yetişkin erkeklere göre, Menekşe ile Tahir birbirine yabancı değildir ve evliliklerinde birçok çıkar söz konusudur. Carol Delaney'in de *Tohum ve Toprak*'ta belirttiği üzere klasik antropolojik açıklamalar evliliklerin ekonomik ve politik faydaları üzerinde durmaktadır. Yabancıya "kız verme" toprak vermeye denktir. Bahçenin meyvesinin içerisinde kalması gerektiği gibi kızın da yabancıya verilmemesi, mümkünse aileden eğer mümkün değilse aynı köyden biri ile evlendirilmesi gerekmektedir. (2014: 127-129) *Başka Olur Ağaların Düğünü*'nün Menekşesi gibi, köyün sınırlarının dışına bile çıkamayan genç kızların yabancı biri ile evlenmesi mümkün olmadığı gibi çoğu zaman hoş da karşılanmaz. Köydeki her hane birer aile olduğu gibi köyün tamamı da dışarıya kapalı olmasıyla bir ailedir.

Osman Ağa'nın şöhretli düğün isteyen çıkar odaklı yaklaşımı gibi Hüseyin Ağa da evliliğin maddi faydalarını düşünür. Osman Ağa'nın istediği düğünün masrafları "on beş-yirmi bin lira" tutacakken Tahir'in, Menekşe ile evlenmesi halinde beş bin dönümlük tarla geliri söz konusudur. (Bilbaşar, 2003: 73) "Kazın geldiği yerden tavuk esirgenmez..." (Bilbaşar, 2003: 122) diyerek oğlu ile Menekşe'nin evliliğine tamamıyla maddiyat odaklı baktığını gösterir. Hüseyin Ağa pazarlığı daha da ileri götürür. "Arabacı Sùluman'ın" yönlendirmesiyle traktör yarışının ödülü olarak Osman Ağa'nın kızının belirlenmesinin uygun olduğunu düşünür: "Daha ne olsun Ağam? Çare meydanda ya: Osman Ağa'nın kurumundan faydalanam diyorum. Motoruna güveniyor madem, kolay tavlarınız Osman Ağa'yı. Ödüllü bir dövüşe razı ettik mi, üst yanı kolay. Pazarlığı sıkı tutarız, kız alırız elinden." (Bilbaşar, 2003: 74) Tarımla uğraşan bölgelerde, özellikle romanın olay zamanında, kıymetli bir meta olan traktör evliliğin belirlenmesinde de rol oynamıştır. Kadın da bir yarışın hatta bir anlamda bir kumarın ödülü olarak belirlenerek

⁴ Bir kızın evleneceği kişiyi özgürce seçemediği konusuna değinen bir diğere edebiyat metni de Güngör Dilmen'in *Kurban* piyesidir. Piyeste Gülsüm ile evlendirilecek Mahmut, Gülsüm'ün kendisinde gönlü olup olmadığını sorduğunda Gülsüm'ün ağabeyi Mirza "On beş yaşındaki kızın gönlü ne olacak?" (Dilmen, 2000: 14) karşılığını verir.

metalaştırılmıştır.⁵ “Arabacı Sùlùman” traktör yarışında yapacağı hileye karşılık kırk dönümlük arazi isterken Hüseyin Ağa’ya oğlu Tahir’in Menekşe ile evlenmesiyle elde edeceği maddi kazancın çok daha yüksek olduğunu hatırlatır. Traktör yarışının ödùlü olarak önce inek ve tarla konuşulurken Hüseyin Ağa konuyu “Yarışmayı biz kazanırsanız Menevşe’yi Allah’ın emrinle oğluma verin mi?” (Bilbaşar, 2003: 84) sözleriyle Menekşe’ye getirir ve Menekşe inek ve tarla gibi metalaştırılarak bir yarışın ödùlü olarak belirlenir. Köyün kızlarının kendi aralarında konuştuğu gibi “Bahis Menevşe’nin başına tutul[ur]” (Bilbaşar, 2003: 92) Osman Ağa’nın traktörünü sürmek için getirtilen makinist de “Dilediđi kızı çekip alamayan delikanlı her řeye müstahak. Kabahat kendisinin. Kumar mı oynarmış insan sevdiği kızın üstüne?” (Bilbaşar, 2003: 88) diyerek “çekip alamayan” ifadesiyle ataerkil düzende, kadının edilgen erkeğin ise etkin konumda olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Menekşe’nin ilgisini ise Murat köye gelene kadar hiçbir erkek çekmez. Yalnızca “Nalbandın İbrahim’dan” biraz hoşlanır ancak daha önce de ifade edildiği gibi kırsalda gerçekleştirilen evliliklerde ailelerin maddi durumlarının birbirlerine yakınlığı önemli bir ölçüttür. Kırsalda, aileler köylüler nezdinde kabul gören bir eşitliği kurmak için de çabalarlar. Sirman’ın da belirttiği üzere eşitliğin kurulmasında ailelerin ve aile reisi kabul edilen evin yetişkin erkeklerinin toplumsal statüsù önemli olduğu kadar sahip oldukları tarım arazileri de önemlidir. “Bu hesaplamalarda toprak varlığının dikkate alınmasının önemli bir nedeni, kadının da mirasçı olabilmesinden kaynaklanmaktadır.” (Sirman, 1993: 257) Menekşe de belirtildiği gibi Osman Ağa’nın beş bin dönümlük arazisinin tek mirasçısıdır. Bu nedenle kasabalı Hüseyin Ağa’nın oğlu Tahir’i Menekşe’ye denk görür ama Menekşe, Tahir’den hiç hoşlanmaz. Osman Ağa da Murat ile kızı Menekşe’yi birbirlerine yakıştırmaz. Menekşe’nin hasta numarası yaparak sık sık Murat’ı eve getirtmesi kasabada konuşulur. Osman Ağa da çıkan dedikodulardan statù farklılığı nedeniyle duyduğu rahatsızlığı “Yok be, sahiden öyle mi söylüyolla? Vay başıma gelenler... Doğramacının oğluyla adı çıkacağına canı çıksın taha eyi...” (Bilbaşar, 2003: 69) sözleriyle ifade eder.

Hüseyin Ağa beş bin dönümlük arazinin tek mirasçısı Menekşe olduğundan oğlu ile Menekşe’nin evlenmesi için çabalarlarken Tahir, Menekşe ile seviyeli kabul edilecek bir iletişim bile kuramaz. Kâhya ve “Arabacı Sùlùman’ın” yönlendirmeleleriyle Menekşe’ye geçmiş olsun ziyaretine gittiğinde kardeşi Hüsnüye’nin ister doktor, ister hoca olsun başka bir erkeğin yanında soyunmasına asla izin vermeyeceğini söyler. “Hele bi sözùmden dışarı çıksın saçlarından tuttuğum gibi yere

⁵ 1844 *El Yazmaları*’nda işçilerin/emeğin metalaşması bağlamında metalaşma kavramını ilk ortaya atan Karl Marx’tır. (Marx, Almanca metinde “ware” kavramını kullanır.) İşçinin ne toprak rantı ne de sermayeden alacak kârı olmadığından işçiler arasında rekabet doğar. Eldeki işçi sayısı kapitalistin ihtiyaç duyduğundan çok fazlaysa işçilerin bir kısmı dilencilik ya da açlığa düşecektir. İşçinin hayatı zenginlerin seçimlerine bağlıdır. Böylelikle işçi de bir meta olur. bkz. (Karl Marx, 2013: 17-18)

çalarım... .. Karı kısmı erkeğin sözünden çıktı mı sopayı hak eder...” (Bilbaşar, 2003: 39) diyerek ataerkil ve sorunlu tutumunu yansıtır. Ve Murat’ tan bahsederken “Sıska, ödelek oğlanın biriydi, dokansan atlayıverirdi.” (Bilbaşar, 2003: 40) sözleriyle erkeklik algısını gösterir. Murat için Güllü’nün kullandığı “Erkekliğini yitirmiş bir adam ol!” (Bilbaşar, 2003: 94) sözleri de ataerkil düzenin destekçilerinin yalnızca erkekler olmadığını gösterir. Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet farklarının kültürel yapılanması olarak tanımlanırsa ataerkil düzene karşı çıkmayan hatta Güllü gibi bu düzenin sürdürülmesini destekleyen kadınların doğdukları kültürün değer yargılarını eleştirmeden, kimi zaman mecbur kalarak, devam ettirdikleri de söylenebilir. Sancar’ın da belirttiği üzere hegemonik erkeklikte azınlık bir erkek grubu gücü elinde bulundurmaktadır. (2009: 32) *Başka Olur Ağaların Düğünü*’nde de Hüseyin Ağa ve Osman Ağa hegemonik erkekliğin en belirgin örnekleridir. Gücü ve iktidarı elinde bulunduran erkekler sayıca çok az olmalarına rağmen diğer erkeklerin ve hatta kimi zaman bazı kadınların da onayı ve ortaklıklarıyla oluşumlarını güçlendirirler.

Tahir, Hüsniye’nin ister doktor ister hoca hiçbir erkeğin yanında soyunmasına izin vermeyeceğini söylerken Hüseyin Ağa; Murat ile kızının, Hüsniye’nin hasta olduğunu bahane ederek, kapalı bir odada baş başa kalmalarını sağlar. Kâhya Kadir Efendi de doktora “namahrem” olmayacağını ifade ederek Murat’ın direnmelerine rağmen odanın kapısını örter. Tahir, Hüseyin Ağa ve Kâhya Kadir Efendi’nin aynı sosyolojik gruptan oldukları göz önünde bulundurulduğunda namus kavramına bakıştaki samimiyetleri sorgulanır niteliktedir.

Namus kavramına bakıştaki ikiyüzlü kabul edilebilecek tutuma sahip bir diğer roman karakteri de Osman Ağa’nın yardımcısı “Arabacı Sülüman”dır. “Arabacı Sülüman” ağanın çalışanlarından Güllü’ye “sulanmaktadır” ve Hasan ile nişanlı olan Güllü’nün “Nalbandın İbrahim’i” geceleri ahıra aldığını iddia etmesine rağmen Güllü’yü rahatsız etmeye devam eder. Üstelik Osman Ağa kardeşi Recep Dayı ile Menekşe’nin evliliği hakkında konuşunca da “Arabacı Sülüman” söze karışarak Menekşe’nin bir an önce evlendirilmesi gerektiğini söyler:

İşinize burnumu sokmak haddim değilse de ... izin veriyen bir çift laf da ben edeceğim ... Hatırın kalmasın Ağa, bilader yerden göğe haklı. Kız kısmı kızıştı mı, bi ayak önce baş göz edilmeli. Yoğsam istenmedik işler açılır insanın başına; namusuna, onuruna leke sürülür. İyisi mi, hazır isteyen varkene, vermeli kızı. Tahir, Menevşe’nin dengi. Kaba saba yapılıdır emme, kuzu gibi yumuşak başlıdır oğlan. Ne yana çeksen, o yana gider. Menevşe akıllı kızdır. Tahir’i parmağının ucunda oynatır. (Bilbaşar, 2003: 71)

“Arabacı Sülüman”, Güllü’yü rahatsız ederken başa açılacak “istenmedik işleri”, “namusa onura leke” sürüleceğini düşünmez ancak söz konusu Menekşe olduğunda bu kavramlar onun için önemli hâle gelir. Cinsiyete ilişkin algı Türkçe “gel-” fiil kökünden türetilen “gelin” sözcüğüne yansıdığı gibi dilin genel

kullanımına da yansımıştır. Civelek'in de belirttiği üzere toplumsal cinsiyet kimlikleri dil ile birlikte kurulmuştur. Dil ve söylem toplumsal cinsiyeti birlikte üretirler. (2013: 112-113) "Arabacı Sülüman'a" göre de kız alınır, verilir. Yukarıda da alıntılı olduğu gibi "Arabacı Sülüman", "al-" fiilini traktör yarışının ödülü olarak Menekşe'nin belirlenmesi için Hüseyin Ağa'yı ikna ederken "Pazarlığı sıkı tutarız, kızı alırız elinden." (Bilbaşar, 2003: 74) sözleriyle, pazarlık sözcüğünün yer aldığı bir cümlede kullanır. Bir ürün para karşılığında veya takas ile alınırken de aynı fiil kullanılmaktadır. Evliliğin bireysel bir seçim olmadığı, aksine kadının edilgen konumda olduğu ve yetişkin erkeklerin evlenecek kişiler yerine karar verdiği "al-" fiilinde görüldüğü üzere dile de yansımıştır. Ayrıca bu fiil kadınlar için yaygın olarak kullanılırken erkek veya oğlan sözcüğü ile birlikte kullanılması söz konusu değildir veya yaygın olarak kullanılmaz denebilir.⁶

"Arabacı Sülüman", traktör yarışı için getirtilen Makinist İsmail ile Güllü hakkında konuşurken de namus kavramına ilişkin ikiye bölümlü anlayışını sergiler: "Sülüman kadehini yuvarladıktan sonra karıların, zamparasını eve almalarına ait bildiği açık saçık hikâyelerden birini anlattı. İsmail buna daha açık, daha gıcıklayıcı bir öyküyle karşılık verdi. Hikâyeler kadehleri, kadehler hikâyeleri kovaladı. Birbirlerinin omuzlarına, göğüslerine vurarak, endazesini kaçmış, müstehcen el hareketleriyle bezeyerek anlatıyorlar, durmadan gülüyorlardı." (Bilbaşar, 2003: 89) Ataerkil anlayışın izlerinin okunduğu roman karakterleri, kimi kadınların köyün sınırlarının dışına çıkmasını bile ayıplanması gereken bir davranış olarak görürken "hafif meşrep" olarak adlandırdıkları kadınların "hikâyelerini" eğlenmek için birbirlerine anlatarak kadınları kendi ikiye bölümlü değer yargılarına göre sınıflandırdıklarını bir kez daha gösterirler. Erkeklerin; eşlerinin haberi olmadan tek eşliliğin sınırlarını aşmaları, yani eşlerini aldatmaları veya diğer kadınlarla yakınlık kurarak eğlenmeleri ise normal bir tutum olarak kimi zaman ataerkil anlayışa karşı durmayan kadınlar tarafından da kabul edilir ve hatta evlilik ilişkisinde böyle bir durumun oluşmasında kadının suçlu veya eksik olduğu bile düşünülür.

Namus kavramının algılanışındaki topluluğun ikiye bölümlü tutumu, "Sülüman" kılık değiştirdiği için İsmail ile birlikte olduğunu zanneden Güllü'nün iç

⁶ Carol Delaney, köylülerden birinin bir erkek çocuğunu çok sevdiğini ve çocuğun babasına şaka yollu çocuğu satıp satmayacağını aktarır. Çocuğun babası ise oğlan çocuğunun alınıp satılmasının söz konusu olmadığını söylemiştir: "Bir gün bir grup komşuyla akşamları herkesin hayvanların dönüşünü beklediği, toplanıp dedikodu yaptığı, oturup sohbet ettiği bir kütüğün yanında duruyorduk. Bu sırada bir komşunun oğluyla diğerinin kızı birlikte oynuyorlardı. En yakın komşum Fatma, çocuğa bayıldı ve şaka yollu çocuğun babasına onu satıp satmayacağını sordu. '100000TL veririm' dedi (yaklaşık 1000 dolar). Babası, 'Oğlan alamazsın' diye cevap verdi 'onlar daha değerlidir'. Evlilikte kızların alınıp verilmesi, normal olarak satın almak ve satmak için kullanılan sözcüklerle ifade edilir. Fatma'nın sözleri her zaman kullanılan anlamı tersine çevirmişti, çünkü 'almak', sadece kızlar için kullanılır, hiçbir zaman oğlanlar için kullanılmaz. Köylüler evlilik düzenlemesinin satın almak ve satmakla hiçbir ilgisinin olmadığını söylese de kızlar, kendilerinin denetimi olmaksızın, başkaları tarafından yapılan işlemlerde değiş tokuş edilen değerlerdir. Bu örnek, erkeklerin paha biçilmez değerde olduğunu açıkça gösteriyor." (Delaney, 2014: 102).

çözümleme yöntemiyle aktarılan düşüncelerinden de okunur: “Herfin geceyi koyunda geçirdiğini onlara anlatırsa cümle âlem suratına tükürmez miydi? Günah, kadın kısmının alın karası, erkeklerin elinin kınasıydı. Bu günahıtan ötürü kendisini yerden yere çalarlar, Sülüman’ı gökyüzüne çıkarırlardı. Gel de erkek olmayı isteme. Ama İsmail gibi, Sülüman gibi erkek olacağına domuz ol daha iyiydi...” (Bilbaşar, 2003: 107) Menekşe ve Tahir’in düğünü için şehre giden ailelerin, düğünden sonra eğlenmek niyetiyle “Tanca” adlı pavyonu kapatmaları bu durumun en bariz görüldüğü bölümdür. Menekşe ile yeni evlenen Tahir, hem eşinin hem de ailesinin yanındayken dansözlerden biriyle dans etmeye başlar. Bu duruma tahammül edemeyen Menekşe de garsondan içki ister. Kızının içki istediğini duyan Zeynep Teyze, “Çıldırдың mı sen kız? Karı kısmı içki mi içermiş?” (Bilbaşar, 2003: 153) deyince Menekşe ayık kafa ile rezilliklere dayanmasının mümkün olmadığını, söylese de annesi “N’olmuş? Onlar erkek...” (Bilbaşar, 2003: 153) diye yanıt verir. Zeynep Teyze’ye göre erkeklerin kadınlarla beraber alkol almaları normaldir. Ancak söz konusu kendi kızı olduğunda kadınların içki içmesinin uygun olmadığını düşünür. Zeynep Teyze’nin, “Çıplak karılarla oyuna kalkmalarını da biz istemedik a? Zifaf gecesi, karısının gözleri önünde, ilin orospusuyla göbek mi atarmış damat kısmı? Ne diye oğluna sahap olmadın? Kızım kahrından bak ne hale geldi!” (Bilbaşar, 2003: 158) sözlerine karşılık Hüseyin Ağa’nın karısı “Senin koca papasın ondan geri mi kaldı? Hepsini azdıran o değil mi? Sen niye sahap olmadın erkeğine?” (Bilbaşar, 2003: 158) diyerek kabahatlinin aslında Osman Ağa olmadığını, erkeğe sahip olması gerekenin kadın olduğunu düşündüğünü gösterir. Menekşe, Tahir’in pavyonda kadınlarla eğlenmesine vazoları fırlatarak karşılık verirken Tahir, Menekşe’nin Murat ile geceyi aynı odada geçirdiğini öğrenince “Ben, oduncuların bu kahpe kızını... beş bin değil, elli beş bin dönüm tarlası da olsa... gene karı diye koynuma almam!...” (Bilbaşar, 2003: 164) diyerek Menekşe ile evliliğinin devam etmesinin mümkün olmadığını ifade eder. Çünkü Tahir’e göre Menekşe’nin namusu ve bekareti tartışma konusudur. Delaney’in de ifade ettiği gibi kırsalda “kadının değeri evlilikten önce bekaretine, evlilikten sonra da sadakatine bağlıdır.” (2014: 61) Ancak bu değer yargısı da çoğu zaman tek taraflı olarak yalnızca kadın için düşünülür. Kadının davranışlarının ve giyim-kuşamının toplumsal namus kodlarına uyması gerekir. Kırsalda bir kızın evlilik öncesi cinsel etkinliğine ilişkin herhangi bir şüphe duyulması da evlenmesini imkânsız hâle getirebilir. (2014: 62) Menekşe’nin de cinsel etkinliğine ilişkin şüphe duyulduğu için Tahir, boşanmak istediğini söylemiştir.

Romanda evliliğe ilişkin öne çıkan bir diğer unsur da Menekşe’nin yaşıdır. Menekşe henüz on beş yaşında olmasına rağmen evliliği konuşulur. Murat’ın annesi Fatma Bacı da oğlunun artık köyden bir kız ile evlenmesi gerektiğini ve Menekşe’nin uygun bir gelin adayı olduğunu, “Öyleysen ne bekliyelim? Aha, ağalar birbirinen yaraşıyo, sana kızını versinler deyi... Hadi Hüsniye’yi geç. Emme Osman Ağa’nın Menevşesi’ne de bi diyeceğin yok ya... Hem körpe, hem güzel...”

Üstelik evin biricik kızı..." (Bilbaşar, 2003: 66) sözleriyle ifade ederken Menekşe'nin "körpe" oluşunu olumlayarak vurgular. Traktör yarışını Tahir'in kazanması üzerine düğün için Menekşe'yi hazırlayan Ümmü Kadın da dünyanın düzeninin böyle kurulduğunu vurgulayarak Menekşe'nin evlendirilmesinin, çocuk yaşta evlendirilmesinin, normal ve geleneklere uygun olduğunu belirtir: "Ayıp derler bi şey vardır. Bubanın ağalık şanına leke mi sürmek istiyon?.. Anaaa! Kesmeye götürmüyorlar ya seni? Dünya böyle kurulmuş kızım. Ağlama da, yüzünün düzgününü yapam... Aslan gibi delikanlıya veriyo baban seni. Oğlancık nelere katlanmadı senin uğruna! Saygılı ol accık. Dengi dengiyle evlenir ağa kızları." (Bilbaşar, 2003: 126) Bu durum dış gerçeklikte "On beşinde kız çocuğu ya erde ya yerde gerek." sözüyle dile de yansımıştır. Ayrıca "Er" yerine kimi zaman "el" sözcüğü de kullanılarak kız çocuğunun baba evinde de ele, yabancıya varacağı için misafir olduğu düşünülür. (Delaney, 2014: 142)

Romanda öne çıkan unsurlardan bir diğeri de küçük bir yerleşim yeri olan kasabada olup bitenlerin kısa sürede halk arasında yayılmasıdır. Erkeklerin bir araya geldikleri kahve de dedikodu mekânlarından biridir. Hüseyin Ağa, kendi kızı ile evlenmesi için kızı ile Murat'ı bir araya getirmek için çabalayıp kızı Hüsnüye'ye hasta taklidi yaptırarak Murat'ı evine çağırırken Murat bir kadının evine yalnızca muayene için gitmesine rağmen asılsız yorum yapar: "Allah'ın emriyken kızını bizim oğlana vesin. Kız yabana gitmesin... Yo, Fatma Bacı'nın oğlunu kendine damat etmeyi tasarladıysa, gene acele etsin..... Genç adam, dul karılarla düşüp kalkmaya alışırsa iflah olmaz sona, kızın başını nara yakar." (Bilbaşar, 2003: 67) diyerek asılsız bir iddia ile Murat'ı suçlar.

Kemal Bilbaşar'ın *Başka Olur Ağaların Düğünü* romanı kırsaldaki evlilik uygulamaları ve âdetlerine ilişkin de çokça bilgi içerir. Âdetlere uygun olan düğünün kasabada yapılmasıyken Osman Ağa düğünün şehirde tutulacak lüks otelde yapılmasını istediği için otobüsler tutulur ancak herkesin düğüne çağırılması mümkün olmadığından iki yüz hatırlı kişiye "okuntu" gider. Recep Dayı da otelde düğün yapılmasının geleneklere uygun olmadığını "Şer'ın zıfat odası mahrem bir yerde olmak ilazım gelir. Otelde düğün yapılmaz, dedikse de laf anladamadık Ağa'ya..." (Bilbaşar, 2003: 131) sözleriyle ifade eder.

"Boynuzları yaldızlı koçlar, danalar, kırmızı tüllere sarılmış bakır takımları, bohça bohça kumaşlar, yazmalar, yağlıklar, iştikler..." (Bilbaşar, 2003: 123) ağaların evlerine taşınır. Düğün âdetlerine uygun olarak hem Osman Ağa'nın hem de Hüseyin Ağa'nın konağına bayrak çekilir. (Bilbaşar, 2003: 125) Romana da yansıyan bayrak çekme, Anadolu'da görülen bir âdettir. Düğün başlamadan önce sabah erken saatlerde kız tarafından oğlanlar bahşiş toplamak ve gelinin o eve geleceğinin anlaşılmasını sağlamak için bayrak dikerler. (Delaney, 2014: 154) Uzak köylerden gelen konuklar için koyunlar kesilir, erkekler ayrı binalarda içip sarhoş olurken kadınlar darbukalarla oyun oynarlar. Geleneklere göre kına gecesinde Menekşe'ye türkülerle kına yakılması gerekmektedir. Ancak Osman Ağa, şehirde kına

yakıldığı için alay edilir korkusuyla buna engel olur. (Bilbaşar, 2003: 125) Osman Ağa, Menekşe'yi kolundan tutarak Hüseyin Ağa'nın yanına getirir ve Menekşe, Hüseyin Ağa'nın elini öper. Hüseyin Ağa bir tarlayı Menekşe'ye "bağışlar", "kaynanası" iki altın bilezik ve bir gerdanlık takar, Tahir'in kız kardeşi Hüsnüye de kullaklarına elmas küpeler geçirir. (Bilbaşar, 2003: 127) Evlilikte tarafların birbirlerine taktıkları takılar aslında hediyedir ve hediyeenin belirleyicisinin de hediyeeyi alan kişi olması beklenir. Ancak alınacak hediyeler de kimi zaman pazarlık konusu olur. Tahir düğün için kiralanan otele doğru giderken Menekşe ile konuşacak hiçbir konu bulamaz ve sözü aldığı takılara getirir: "Anamın taktığı bilezikleri bin üç yüz lreye aldık. Kız kardeşimin küpesine sekiz yüz lre saydık. Parmağına benim taktığım yüzük iki bin lreye mal oldu..." (Bilbaşar, 2003: 129) Menekşe için ise bu maddi unsurların hiçbir önemi yoktur. O eğer Murat ile evlenseydi Murat'ın söyleyeceği ince ve romantik sözleri düşünerek hayıflanır. Ancak belirtildiği üzere evliliğinde karar verici konumda olan kendisi değil yetişkin erkeklerdir.

Sonuç

*Başka Olur Ağaların Düğünü'*nde kadın, evlilik ve namus kavramları ile ilişkili olan toplumsal ve kültürel ögeler -özellikle olay örgüsünün geçtiği mekân ve roman kişilerinin içinde yaşadıkları sosyal çevre ve kültürel ortamda kadına bakış bağlamındaki toplumsal ve kültürel ögeler- eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Menekşe, hayatının en önemli aşamalarından olan evliliğinin bir traktör yarışına ödöl olarak belirlenmesinin sonucu olarak ve otorite sahibi yetişkin erkeklerin kararıyla, Tahir ile evlenmek istememesine rağmen evlendirilmiştir. Romanın sonunda Menekşe istediği kişi ile, Murat ile, evlenmiş olsa da bu evliliği de on beş yaşında, çocukken, gerçekteşirmiştir. Murat ile evlenmesini ise yaşadığı toplumda namusuna leke sürülmüş olarak damgalanmayı göze alarak söylediği bir yalanla sağlamıştır. Bu belirgin örnek ve çalışma boyunca romandan yapılan alıntılarla da kanıtlandığı gibi *Başka Olur Ağaların Düğünü'*nün cinsiyet bağlamında okunmasının önemli olduğu ve bu okuma yaklaşımının olay örgüsünün geçtiği mekân olan kırsala ilişkin diğer toplumsal ve kültürel ögelerin çözümlenmesini sağlayacağı gösterilmiştir. Böylelikle edebiyat metninin yazarından; tarihsel, toplumsal, ideolojik ve kültürel yansımalarından; metnin dışındaki gerçeklikten ayrı düşünölemediği ve toplumsal olanın izlerinin kurmaca metne yansıdığı kadın, evlilik ve namus kavramları merkeze konularak yapılan bu içerik çözümlenmesinde ortaya çıkarılmış ve edebiyat eleştirisinin disiplinler arası yönü hatırlatılarak yalnızca biçime yönelik yapılacak bir değerlendirmenin eseri analiz etmede yetersiz kalacağı gösterilmiştir.

Kaynakça

Bağcı, Müberra (2008). *Kemal Bilbaşar'ın Hikâyeleri, Romanları ve Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bilbaşar, Kemal (2003). *Başka Olur Ağaların Düğünü*. İstanbul: Can Yayınları.
- Civelek, Yaprak (2013). "Kırmızı Kuşağın Kuramsallığı: Ataerkil Söylem ve Anadolu Kırsalında Kadın". *Doğu Batı*, 16 (64): 87-121.
- Delaney, Carol (2014). *Tohum ve Toprak: Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*. Çev. Selda Somuncuoğlu ve Aksu Bora. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dilmen, Güngör (2000). *Kurban*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2011). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, Ramazan (1997). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karl Marx (2013). *1844 El Yazmaları*. Çev. Murat Belge. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Özer, Sevilay (2014). "Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları". *SDÜ Fen Edebiyat Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2014 (31): 61-80.
- Parla, Jale (2011). "Kadın Eleştirisi Neyi Gerçekleştirdi?". *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*. Hzl. Sibel Irzık ve Jale Parla. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar; Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sirman, Nükhet (1993). "Köy Kadınının Aile ve Evlilikte Güçlenme Mücadelesi". *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Hzl. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları, 247-277.
- Yücel, Tahsin (2017). *Eleştiriri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili eleştiri ve önerileri için Prof. Dr. Mehmet Güneş'e teşekkür edilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: The author would like to thank Prof. Dr. Mehmet Güneş for his criticism and suggestions regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.